

Üstünliklen gözbaşy

Sözbaşy

Durmuş hakyndaky pelsepelerden belli bolşy ýaly, ynsanyň wyzdany, şeýle hem ony ters ýollara ugrukdyrmakda tagalla baryny edýän betpäl meýilleri adam bilen üznüksiz gatnaşykda bolýar. Özleri-de bir-birini garşydaş hökmünde duýup, her bir pursatda bäsleşip gezyärler, hersi-de adama öz diýenini etdirmäge synanyşýar. Käbir adam wyzdany bilen dostlaşmaga çalyssa, ýene birleri özüniň betpäl meýillerine gulluk edýär. Adamyň özüni alyp barsy, ynsan gatnaşyklaryny gurnaşy hem şoňa görärek bolýar. Betpäl meýillerini özüne hemsaya tutýan adamyň aýdýanlary we hereketleri ýürekden gaýtman, kiçi dilden bärde-de bolup biler. Bu galplygy her kes duýmazam. Şu zeyilli adamlara «Daşy — jähjek, içi — möjek» diýilýär. Ruhý dünýäni päklemekden, kämil ahlak sypatlaryna eýe bolup bolmaýar. Diýmek, arassa-halal ýaşamagyň, il-gününe peýdaly adam bolup ýetişmegiň, şol sanda, kynçylyklar bilen göreşmegiň hem esasy şerti içki dünýäni päk saklamakdadyr. Ikinji nobatda hem adamyň her bir işde aýdýanyňny we edýäniňni deň gelmegidir hem-de onuň kalbyndan gaýtmagydyr.

Adam ömri gysga diýselerem, ol manyly ömür sürmek üçin ýeterlikdir. Onuň gysga ýa-da uzak görünmegi her bir şahsyýetiň özüne bagly. Umuman, anyk maksatlar ugrunda göreşmedik adam ömri çalt geçýär, kynçylyklardan üstün çykyp, arzly hyýallara ýetmäge bagyşlanan ömür bolsa uzak dowam edýär. Şu şertlerde adam özüni bagtyýar duýýar. Ynsan ömrüniň satlyk-şagalanda geçirilen bir günü ýyla barabar, gaýgy-gamda geçirilen bir ýyly — güne. Biz sizni her biriňize uzak ömür sürmekligi arzuw edýäris...

I. Kynçylyk adam üçin oňaysyz ýagdaýmy ýa-da zerurlyk?

Adamyň dem alýan howasy, içýän suwy, iýýän tagamlary bolmasa, aýy-güni aýlany, tebigatyň pasyllary hem kadaly ýagdaýda çalşyp durmasa, onuň ýaşayşy göz öňüne getirmek mümkin däl. Kynçylyklaram edil howa we beýleki barlyklar ýaly, adam üçin juda zerur gerek zatdyr. Bir danadan bagt näme diýip soranlarynda, ol: «Bagtsyzlykdan üstün çykmakdyr» diýip jogap beripdir. Başgaça aýdylanda, bagt diýeniň bagtsyzlygyň girdabyndan azat bolmak üçin kynçylyklar bilen göreşmek diýmekdir.

Kynçylyk ynsanyň ömür ýolunda duşýan dürlü päsgelçiliklerdir. Elbetde, ululy-kiçili kynçylyklary başyndan geçirmeýän adam ýokdur. Kynçylyklaryň her hili durmuş pursatlary bilen bagly yzygiderli dörräp durmaýy tebigy ýagdaýdyr. Şeýle hem kynçylygyň sebäpkäri şahsyýetiň özi-de bolup biler ýa-da başga birleri, ýagny oňa görüplidir bahylçylyk edýänler.

Durmuşyň süýjüsiniň bolşy ýaly, aýysam bardyr. Bir dana pikirde dogry aýdylşyna görä: «Hakyky deňizçi asuda ýagdaýdaky suwda däl-de, apy-tupanly deňizde bolup bolýar». Kämil ahlakly adam kynçylykda ugurtapyjylygy bilen akyly-başly netije çykarmaga, pursady elden bermän herekete girmäge, töwekgelçilik etmäge, jogapkärçiligi üstüne almaga ukyply bolýar. Diňe şu şertlerde adamyň ruhy we ahlak dünýäsi düýpli özgerýär, kämilleşýär hem-de dürlü synaglardan üstünlikli geçmäge başaýar. Şu garaýşy elmydama ýol-yörelge edinip gelen ata-babalarymyz: «Dağ başyna güş düşmän bolmaz, ýigit başyna — iş» diýipdirler. Şonuň üçin hem kynçylyklar adamyň üstüne gonan bagt guşlary kimin görülmelidir. Bular adama ömür ýolunda arzuwly sepgitlere ýetmek üçin berlen mümkinçiliklerdir, maňlaýyň daş ýarmagydyr.

Ynsan ömrüniň her döwürniň özüne mahsus kynçylyklary bolýar. Olaryň hiçisinde hem kynçylyksyz bagtyýar durmuşa ýetilmeyär. Çünki adam arzuw-maksatsyz ýaşap bilmeýär, oňa ýetmek üçin bolsa ol hökman belli bir kynçylyklary ýeňip geçmeli bolýar. Maksat uly boldugyça, kynçylyklar hem sonçarak görwürli bolýar. Aýdalyň, işiňiň hakyky ussady hasaplanýan hünärmen çykmak üçin, esli wagt çay-naharyň sowatmaly, gijäni gündiz edip irginsiz zähmet çekmeli. Kynçylyklar her bir ynsanyň ýokary adamkärçilikli şahsyýet bolup ýetmegine ýol açýar.

Netije: Kynçylyklar adam ykbalyna mahsus zatdyr. Ynsan şahsy durmuşynda kynçylyklary ýeňip geçmän, herki işde sabyr-takat, erk we gujur-gaýrat görkezmän, arzuwly ýaşayşa ýetip bilmez. Şoňa görä-de, kynçylyklar adam ömrüniň aýrylmaz bölegi hasaplanmaly.

II. Her bir döran kynçylygy her kes ýeňip bilermi?

Ýokarda beýan edilenlerden görnüşi ýaly, kynçylyklar her hili ýagdaýlar bilen bagly ýüze çykyp bilýär. Köplenç halatlarda olar adamyň meýilleşdirýän şahsy maksatlaryndan gelip çykýar. Diýmek, meseläniň oňyn çözgüdi her bir ynsanyň durmuş maksatlaryny dogry kesgitlemegine bagly bolup durýar. «Adam edenini adam eder» diýen durmuş pelsepesini zemin ýaşayşynyň ähli pursatlary babatda ulanmak dogry däl. Her bir şahsyýetiň kosmonawt, tanyml alym, sportda dünýäniň çempiony, meşhur ýazýjy, halkyň söýgüli artisti, ilhalar syýasatçy bolup bil-

mejegi düşnükli. Bu derejelere ýetmek üçin, gara zähmetiňden ötri, tebigatyň diňe seniň üçin açılan aýratyn ukyply bolmaly. Durmuşa kynçylyklary ýeňip geçip, köp üstünliklere yetip bolar, ýöne her bir ynsanyň öz mümkinçilikleriniň çägin bilmeýi gerek. Hasyl bolmajak maksady arzuw etmekden netije ýokdur, gülkä galmagyň, abraýdan düşmegiň gaty ähtimaldyr.

Aýdýanlardan diňe aýratyn ukyply adamlar bagtly bolup biler diýen netije gelip çykmaýar. Her kim öz ukypdyr başarnyklarynyň çäginde bagtyýar durmuşa ýaşamaga çalyşmaly.

Zemin ýaşayşynda her adamyň öz uçuş zolagy bolýar, onuň serhetlerini esassyz bozmaklyk dürlü oňaysyz ýagdaýlaryň döremegine getirýär. Her bir adam maksatlaryny öz uçuş zolagynyň çäklerinde dogry kesgitlemäge hem-de solardan gelip çykýan kynçylyklary ýeňip geçmäge hödäsiňden gelmäge çalyşmaly. Magtymguly atamyzyň deňeşdirme äheňde nesihat edip giden şu dana sözleri biziň üçin sapak bolmalydyr: «Diýseler: «Atlan-ha atlan!» // Sünk çenäp iyr arda syrtlan».

Netije: Adam meýil edýän maksadyna doly göz ýetirmän we mümkinçiliklerine dogry baha bermän, ýagny «Yedi ölçäp bir kesmän», tarp ýerden özüne netijesiz, emeli kynçylyklary döretmejek bolmaly. Her bir ynsan wagtyny bisarpa tutman, başaraýjak işleriniň päsgelçiliklerini ýeňmegiň aladalary bilen ýaşamaly.

III. Kynçylyga düşen özüni nähili alyp barmaly?

Ilki bilen, adam:

► Kynçylyga takat edip, onuň garşysyna hökman göreşäýmeli, başgaça bolanda ýehliş gutulýşydyr. Şonuň üçin hem adam başyna düşen her bir ýagdaýa şükür edip, sabyr bilenem kynçylyklar bilen göreşmäge taýýar bolmalydyr. Pähimlerini birinde: «Adamyň başyna bir kyn iş düşende, ol sabyr edip bilmesa, bir kynçylygy iki kynçylyga öwürýändir» diýilýär. Könelerimizem: «Aýy günleri süýjä öwürýän sabyrdyr» diýipdirler.

Şükürlü bolmak kanagatly bolmakdyr, betnebislige ýol bermezden, şu günki gününe we rysgalyňa berilýänine kaýyl bolup gezmekdir. Sabarly bolmak diýmek ykballynda düş gelyän kynçylyklara merterleş döz gelip, gowulyklara garaşmakdyr. Seydi şahyr aýtmýşlaýyn: «Sabyr bilen biten işler düz bolar».

► Kynçylykdan çykmak bilen bagly göz öňünde tutýan işlerini, wajplygyna we ähmiýetine görä, dogry meýilleşdirmäni başarmaly. Ikinji derejeli meseleler adamyň has wajpy işlerinden goýmaly däl. Başgaça aýdylanda, ynsan köpe kowalaşyp azdan galmajak bolmaly. Umuman, adam ömrüniň bütün dowamynda, onuň ululy-kiçili her bir duralgasynda, her täze başlanýan gününde, hepdesinde, aýynda, ýylynda amal etmeli işlerini deslapdan meýilleşdirmäni endik edinmeli.

► Wagtyny tygşyty ulanmaly, ugruna düşen halatynda ertir etmeli işlerini şu gün etjek bolmaly. Wagtyň tygşyly harçlanymagy, her işiň öz wagtynda amal edilmegi adam ömrüniň soňky tapgyrlaryna hemmetaraplaýyn oňyn täsir edýär, ähli arzuwly maksatlaryna ýetmäge mümkinçilik berýär. Wagty tygşyly ulanmazlyk ömrüni bimany ýaşamakdyr. Onsoňam bu ýagdaý seniň durmuş ýoluňda birgiden şowsuzlyklaryň we betbagtçylyklaryň sebäbi hem bolup biler. Ýene-de, kynçylyklaryň geçmegi üçinem wagt gerek. Atalar pähiminde: «Ejir emi — wagt» diýip, juda ýerlikli aýdylýar.

► Amal etmeli işleriniň dogrudygyna, adalatlydygyna, ahlagyň we kanunyň çygryndadygyna aýdyň göz ýetiren halatyn-

da, töwekgel hereket etmeli. Aýdýanlara ynam bolanda, adam hökman töwekgelçilik edäýmeli, özi-de maksadyna ýetermikäni diýip asla ikerijhlenmeli däl. Seydi şahyryň aýdysy ýaly: «Töwekgeliň gşy mydam ýaz bolar» diýen ynam bilen işe girişmeli. Könelerimizniň dana pähiminde ýöne ýerden «İşi töwekgel bitirer» diýlen däl.

► Jogapkärçiligi üstüne almany başarmaly. Her bir ynsan öz edýän hereketleri üçin ták özi jogap bermelidigine düşünmeli. Jemgyýetiň şahsyýete bildirýän esasy talaby hem onuň öz borçlaryny kemsiz ýerine ýetirmegidir, ýagny ahlagyň hem-de kanunyň kadalarynyň öňündäki jogapkärçiligini duýup ýaşamagydyr, özgeler (jemgyýet, döwlet, şahsyýet) üçin her gün peýdaly işleri berjaý etmegidir.

Netije: Adam kynçylyklary döşüni galan kimin gerip garşy almalý we olardan üstün çykan halatynda, özüni has belent üstünliklere alyp barýan ýagşy arzuw-hyýallaryň açary bolan täze kynçylyklaryň gözlegine girişmeli.

IV. Kynçylyga düşen özüni nähili alyp barmaly däl?

Ikinji nobatda, adam:

► Düşen ýagdaýyna başgalary günäli bilmedi däl. Şeýle garaýyş bilen ýaşamak hiç haçan adamy kyn gününden çykarmaz, maksadyna hem ýetirmez. Munuň özi namartlykdan nyşan bolup, jemgyýetçilik tarapyndan hiç bir halatda oňlanýlmaz. Ata-babalarymyz hem «Mert özüden görer, namart — ýoldaşyndan» diýip, şeýle häsiýetli adamlary ýazganydyrlar.

► Durmuşyndan nägileligini her ädimde ýüze çykaryp durmaly däl. Munuň özi netijesiz pişedir. Adam elmydama şüküranalýk bilen ýagşy arzuwda ýaşamaly we maksadyna ýetmek üçin elmydama hereketde bolmaly. Başlan işi ugrukmadymy, ýolundan azaşdymy, «Zelesi yok» diýip, şowsuzlyga uçran ynsan ugurtapyjylygy bilen başga ýodadyr ýollary gözlemeli. Könelerimizni döreden nakyllarynyň birinde: «Üstünlikde şowlulygyň, kynçylykda şowsuzlygyň hemişelik dälidigini unutmak» diýip, dogry sargyt edilýär.

► Bolup geçen zatlara ökünip yormeli däl. Adamyň goýberen ýalňyşlyklary, elden giden mümkinçilikleri babatda ahmyr çekenini bilen üýtgejek zat ýokdur. Geçeni geçdi bilmeli hem-de geçmişi geljek üçin sapak edinmäge çalyşmaly, ýagny durmuşy mekdepe hökmünde kabul etmeli. Başgaça aýdylanda, her bir düş gelyän kynçylykdan özi üçin degerli sapak almalý. Atalar pähiminde hem: «Ötene ökünme, gelenden çekinme» ýa-da «Öteni sözlänçän, tazäni gözle» diýilýär.

► Hiç bir ýagdaýda bahana gözlemeli däl. Bahana bukulmak kynçylykdan ýenileniň boýun almakdyr, arzuw-hyýalyňdan el çekmekdir. Danalarymyz aýtmýşlaýyn: «Ölmeden başgasynyň alajy bardyr». Käbir adamlar, saglyk ýagdaýyny, maddy mümkinçilikleriniň çäkligini we başga-da ş.m. dürlü zatlary bahana etmek bilen, özüni we töweregindäkileri köşeşdirjek bolýarlar. Bu bolsa, hakykatyn-da, özüni we ýakynlaryňy aldamakdyr. Şu zeyilli häsiýet ýalta adamlara mahsusdyr. Yalta adam bolsa, iş etmegiň derejine, elmydama bahana gözläp gününü geçirýär ýa-da ugruny tapsa, şol işi başgalaryň üstüne atmaga çalyşýar.

► Iň pes gününde-de ruhubelent bolup ýaşamaly, ýagny hiç bir ýagdaýda hem ah çekip, bikär alada galmaly däl. «Mün gaýgy bir iş bitirmez» diýen pähimi ata-babalarymyz ýöne ýerden döreden däl. Aladalar adamyň dogry ýoldan sowýar, ýagşy arzuwlar barada pikir etmäge goýmaýar. Ynsan üçin iň ygtýarlyşy her bir kyn gününde sussesige ýol bermezden, «Yykylan

göreşden doýmaz» etmeli. Durmuşa ejiz adamyň goldajak tapylmaz. Netijesiz aladalary unudyp, gündelik özüň, maşgalaň we jemgyýet üçin görnegin peýdaly zatlaryň pikirini etmeli.

Netije: Danalarymyz: «Yhlas bilen aglasaň, sokur gözden ýaş çykar» diýipdirler. Adam kyn gününde akyl-paýhasyna daýanmaly, tejribeli halypalaryndan maslahat soramaly, şeýdibem, her bir çylşyrmly pursatdan oňyn çykalga tapjak bolmaly, ýöne hiç bir ýagdaýda göwnüňökgünlige ýol bermeli däl.

V. Kynçylykdan üstün çykmak adama näme berýär?

Esasan, ol:

► Arzuw-maksatlaryna ýetýär, şeýlelikde, wagtyny hoş geçirýär, bagtyýar durmuşa ýaşayar, jemgyýetiň hormatly we mynasyp agzasyna öwürülýär.

► Durmuşa has çuňňur düşünişip başlaýar, şonuň üçinem ir kämil çykýar, adamlar bilen mahirli gatnaşyk saklaýar, rehimişepagatly bolýar, hemişe il-gününe peýda getirmäge çalyşýar.

► Dogry we adalatly hereket edýär, şeýle-de, onuň umumy jogapkärçilik duýgusy güýçlenýär hem-de gözyetimi we dünýägaraýşy has-da giňeýär.

► Maşgalanyň we jemgyýetiň öňündäki borçlaryny has-da talabalaýyk ýerine ýetirip başlaýar, abraý-mertebe diýip ýaşayar.

► Işdeş yoldaşlaryna, dost-ýarlaryna, goňşularyna, jemgyýetçilik tertip-düzgünine parhly garaýşy we hormat-sylagy has-da ýokarlanýar.

► Her bir pursatda özüne erk etmäge öwrenýär we ynamy güýçlenýär, her halatda has maksada okgunly hereket etmelidigine göz ýetirýär, onuň gujur-gaýraty artýar hem-de öňdengörüjilik we ugurtapyjlyk ukyply kämilleşýär.

► Isledik meselede paýhasyna daýanýar, ýalňyşlyklara ýol bermezlige çalyşýar, dürlü oňaysyz ýagdaýlardan özbaşdak baş alyp çykmaga ukyply bolýar.

► Durmuşa her bir ýeňiş, üstünligiň zähmetdedigine, ýagny oňa kynçylyklary ýeňip geçmegiň netijesinde ýetilýändigine düşünyär, soňra görä hem wagtyny tygşyly ulanyp ýaşayar.

Netije: Her bir ynsan «Zähmet soňy — rehet» diýlenine aýdyň aň ýetirip, kynçylyklaryň adamyň üstünliklere, ösüşe, kämilige alyp barýandygyna düşünyär. Kynçylyklara döz gelenler, ýokarda agzalanlardan başga-da, birgiden kämil ahlak sypatlaryna eýe bolýarlar we päsgelçiliklerden gorkýan adamlar üçin göreldä mekdebine öwürülýärler.

VI. Kynçylyk bilen göreşmeyän ýa-da bu işi ýakynlarynyň üstüne atýan adam nähili güne düşüp biler?

Wagtynda kynçylyklar bilen göreşmekden gaça duran adamlar soňra ökünýärler. Bu adamlar ýaşayş ýörelgelerini üýtgetmeli diýen netijä gelýän halatynda hem, adatça, olar üçin indi giç, çünki «Soňky tükülik sakgal ezmez» diýenleri bolýar. Şeýdip, dünýäden ahmyrly öten ynsanlar barada olaryň ýakynlary, dost-ýarlary, tanyş-bilşileri üçin gaýgylý yatlamalar galýar we anyk durmuş pursatlary uzak döwürleriň dowamynda ahlarynda saklanýar.

Erksizligi, ejizligi jemgyýetçiligini oňlamajagy hemmā düşnükli hakykat. Ynsan

üşin şu ýagdaýdan ýeke çykalga bar, ol hem öz döwüründe kynçylyklar bilen cýnla-kay göreşip gezmek hem-de özüň barada ýagşy at galdyryjak bolmak. Maddy zatlar wagtyň geçmegi bilen yok bolup gidýär, ýöne adamyň eden ýagşylyklary, sogap işleri, nusgalyk gyyk-häsiýeti barada yatlamalar welin, köpleriň ahynda we kalbynda ömürlük orun tutýar.

Kynçylyklardan gaçýan adam üçin iň ygtýarly gacybatalga onuň ýakynlarydyr. Gynansak-da, hiç bir zat ynsanyň başyny alyp duranok, şol sanda seniň üçin ýeňil eklenjiň çeşmesi bolan adamlaryň ömürlere çäkidir. Ata-babalarymyzyň dana pähiminde: «Ötmez ömür bolmaz, dönmez — döwür» diýilýär. Kynçylyga sezewar bolmadyk, ýagny elmydama ata-enesiniň ýa-da beýleki ýakynlarynyň ganatynyň astynda bolan adam üçin ýönekeýje durmuş synagy-da çykgynsyz ýagdaý bolup görünyär, ony ejiz güne salýar.

Dogry, käbir kynçylyklary özbaşdak çözmäge her ynsan her bir pursatda taýýn bolman biler. Şu ýagdaýda adam hökman ýakynlarynyň ýa-da dost-ýarlarynyň ýardamyna, goldawyna, maslahatyna mätäçdir. Şeýle-de bolsa, kynçylyklary gutarnykly ýeňip geçmeli her halatda ýene-de her bir şahsyýetiň özi bolýar.

Netije: Ynsan zemin ýaşayşyndan soňra adynyň ýagşylykda tutulmagyny we yatlanymagyny isleyän bolsa, onda ömrüniň bütün dowamynda düş gelyän kynçylyklar bilen göreşip gezmeli, geljekki ykbalynyň nähili ýol bilen dowam etjekdigiňi diňe özüne baglydygyna düşünmeli.

Sözsoňy

Adam kynçylyklara öňünde döran howp-hatar, çykgynsyz ýagdaý, zabt edip alyp bolmajak gala diýip düşünmeli däl. Kynçylyklar gelip-geçip duran adaty durmuş pursatlary hökmünde kabul edilmeli. Kämil ahlakly ynsan olaryň öňünde hemişe ruhubelentligini saklap, hiç bir ýagdaýda hem ejizlemeyär. Şeýdibem, ýaşayşynda birgiden arzuwly üstünliklere yetip bilýär. Aýratyn-da, şu hakykata ýaşlaryň turuwbaşdan düşünmekleri olar üçin geljekde özbaşdak manyly ömür sürmekleri, abraýly zähmet çekmeleri hem-de berk maşgala gurmaklar, şeýle-de, durmuşyň çylşyrmly ýol-yodalarynda büdremezden, täze sepgitlere ýetmekleri üçin wajpydyr.

Her bir şahsyýetiň kynçylyga döz gelmegi hem-de üstünligä ýetmegi diňe onuň özüne bagly bolup durýar. Ata-babalarymyzyň döreden pähimlerinde: «Üstünlikde özgä, kynçylykda özüne sygn!» ýa-da «Aň et, wah» et, öz işiňi öň et» diýip aýdylýar. Kynçylyklar bilen göreşmäge ýaşlykdan uýgunlaşan adam soňam özüne erk edip ýaşamany başaýar. Ýaşlykdan özünde erkli bolmany terbiýelemek dowamly ýagdaýda ýüze çykp duran halatynda, ol endige öwürülýär, ahyrynda hem adamyň häsiýetine ymykly onaşýar. Arkadag Prezidentimizniň durmuş ýoly halkymyz, esasan hem, ýaşlarymyz üçin kynçylyklar bilen göreşmegiň hem-de olardan üstün çykmagyň nusgasydyr, göreldä mekdebidir.

Gynansak-da, tebigatyň kadasy şeýle, bu dünýä myhman bolup gelen iru-giç hökman ondan gaýtmaly. Eždatlarymyz aýtmýşlaýyn: «Dünýä bir merduwandyr, biri münere, biri düşer». Ežiz adamlar, ýaşyňyzyň soňunda «Manysyz ömür sürdük» diýip gynanmaly bolmazlyga çalyň! Munuň üçin her bir ynsan ruhubelentlik bilen ahlaksyz hem bikanun hereketlerden daşda durup, düş gelyän kynçylyklar bilen gaýduşsyz göreşmeli hem-de olardan hökman üstün çykJak bolmaly. Aňsat bolmadyk bu tutluşykda size ak ýol hem-de abraý getirjek ýenişleri arzuw edýäris.

Taganmyrat GOCÝÝEW,
Hukuk ylymlarynyň kandidaty,
dosent.